

A close-up portrait of Petr Fiala, a man with a beard and mustache, wearing a dark suit, white shirt, and a patterned tie. He has two horizontal streaks of green camouflage paint under his eyes. The background is a plain, light grey.

Petr Fiala
Profesor
na frontové
linii

Rozhovor Miroslava Balašíka

host

Petr Fiala

**Profesor
na frontové
linii**

Brno 2017

Petr Fiala
Profesor
na frontové
linii

Rozhovor Miroslava Balašíka

Kniha vychází ve spolupráci s nakladatelstvím
Barrister & Principal Publishing, z. ú.

© Petr Fiala, 2017

© Miroslav Balaščík, 2017

Photo ©

ČTK/Marta Myšková — s. 99

ČTK/Kateřina Šulová — s. 161

ČTK/Igor Šefr — s. 119 (nahore), 188 (dole)

Luděk Krušínský — s. 176 (nahore), 177, 189

Magda Bobinie Martinková — s. 246 (nahore)

Petr Dvořák (Pravý břeh) — s. 224 (nahore)

FOTO Malý — obálka; s. 176 (dole), 204, 205, 261 (dole)

archiv Petra Fialy — s. 30, 31, 50, 51, 76, 77, 98, 118, 119 (dole),
130, 131, 142, 143, 160, 188 (nahore), 224 (dole), 225,
246 (dole), 247, 260, 261 (nahore)

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2017 (elektronické vydání)

© Barrister & Principal Publishing, z. ú., 2017

ISBN 978-80-7577-244-2 (PDF)

ISBN 978-80-7577-245-9 (ePUB)

ISBN 978-80-7577-246-6 (MobiPocket)

Důvod

„Je to stejné, jako by sis v posluhárně stáhnul trenky,“ glosoval kamarád můj úmysl připravit knižní rozhovor s Petrem Fialou, který byl právě zvolen do čela ODS. „Vystavíš veřejně to, co má mezi intelektuály zůstat skryto, takže se ti jedni budou smát a druzí se tě pokusí vyvést.“

Nepochybně v tom byla část pravdy. →

→ Vyrostl jsem v éře Václava Havla a zcela přirozeně sdílel přesvědčení, že péči o svět má kulturní člověk vyvíjet skrze nezávislé iniciativy, občanská sdružení či zájmové spolky. Politických stran bylo radno se vyvarovat, neboť intelektuála připravovaly o to nejcennější, co si v listopadu osmdesát devět vycinkal na náměstí: o svobodu a autenticitu. Politická moc činila jeho názory utilitaristickými, ideologicky deformovanými a po sérii korupčních skandálů i morálně podezřelými. Stranická knížka kradla duši stejně jako indiánům fotografie. Tím hůře, bylo-li na ní logo s modrým ptákem, kterému se říkalo straka.

„Jenže,“ namítal jsem „budeme-li se štítit politiky, neohrožujeme tím nakonec samu svobodu cokoli ‚vystavovat‘? Nenacházíme se v přelomové době, kdy se parlamentní demokracie může lehce zvrhnout v nějakou formu absolutismu? A není přetrvávající distanc intelektuálů vůči politické moci právě tím, co demokracii oslabuje a nahání voliče antisystémovým hnutím?“

Petra Fialu znám řadu let jako vysokoškolského učitele, intelektuála, výraznou osobnost a především autora politologických studií a komentářů z časopisů *Proglas*, *Politika* a *Kontexty*. Nebyli jsme nijak blízcí přátelé a s jeho pravicově konzervativními postoji jsem většinou nesouhlasil. Vždycky jsem však jeho texty četl rád prostě proto, že jsou chytré. Od pojmenování problému přes nečekané souvislosti, logickou argumentaci až k často vizionářsky předvídaným důsledkům. A také pro esejistický styl, který do jeho úvah vpouštěl i ty, kteří nečetli Milla, Tocquevilla nebo Hayeka. Jako člověk mne pak Petr začal zajímat především ve chvíli, kdy se rozhodl vykročit z relativního bezpečí své odbornosti a vstoupit do politiky.

Říká se, že každý policajt sní o tom, že spáchá dokonalý zločin; stejně jako kritik, že jednou napíše bestseller, a politolog, že vyhraje volby. Jenže překročit onu hranici, která odděluje

dráždivou představu od skutečného pokusu, se odváží málokdo. Riziko je velké, neboť v banku se ocitá naše pověst, identita a svým způsobem i celý dosavadní život.

Pro intelektuála mířícího do politiky to však znamená i nelehký střet mezi pravdou a mocí. Mezi pravdou jako léta budovaným integrálním postojem ke světu a mocí jako nástrojem, kterým jej lze měnit. Jedno se totiž děje na úkor druhého. Chci-li měnit svět, musím počítat s tím, že se změním sám. Na frontové linii jsou ztráty vždy na obou stranách a výsledkem může být jediné to, že se světem pohnu jenom zčásti, ale téměř jistě přijdu o dosavadní jistoty a integritu.

Jenže nepřináší pravda také odpovědnost? Není integrální postoj ke světu právě tím, co dokáže moc užívat jinak než jako bezohledné kořistnictví? Neměli by intelektuálové vstupovat do politiky právě proto, že v tomto „obchodu“ mezi pravdou a mocí mají co směřovat?

Když před třemi roky pronášel Petr Fiala svůj nominační projev na předsedu ODS, kladl sám sobě dvě otázky: Kdo jsem a proč do toho jdu? Vnímám jsem v nich právě toto existenciální dilema. A riziko o to větší, že vstupoval do strany, jejíž úpadek byl reálný a podíl na moci ryze hypotetický. Rozhovor, který jsme spolu začali vést asi rok poté, jsme otevřeli stejnými otázkami.

Scházeli jsme se nepravidelně od podzimu roku 2015 do jara letošního roku podle toho, jak to dovolovalo zasedání sněmovny, stranické schůze, mítinky a ty poslední zbytky jeho rodinného života. A kromě odpovědí jsem zkoušel sledovat i místo, kudy právě procházela ona frontová linie mezi pravdou a mocí. Během hovorů pak vyšlo několikrát najevo, že největší boje se vedou tam, kde politika vyžaduje „zjednodušit“ myšlenky, představy, veřejné projevy a mediální vystoupení. Současně však bylo na Petrovi patrné neslábnuocí odhodlání hájit vnitřní integritu i sílící přesvědčení, že to přese všechno mělo smysl.

„Byl to ostatně právě Václav Havel,“ připomněl jsem pak ještě svému kamarádovi, „který říkal, že naděje není přesvědčení, že něco dobře dopadne, ale jistota, že něco má smysl — bez ohledu na to, jak to dopadne.“

Miroslav Balaščík

Kapitola 1

Staré dobré a zlé časy

V jednom rozhovoru jsi vzpomínal, jak jsi byl poprvé v televizi v kdysi oblíbeném diskusním pořadu Oty Černého *Co týden dal* a že ses tam potkal s Václavem Klausem. S arogancí sobě vlastní se tě prý v předsáli zeptal: „A vy jste kdo?“ Jak bys na to dneska odpověděl? →

→ Václavu Klausovi jsem tehdy asi řekl, že jsem politolog, a dnes bych nejspíš odpovídal podobně. Politolog a současně politik.

V tomto pořadí?

Asi v tomto pořadí. Jednak proto, že je to tak chronologicky správně, nejprve jsem byl politologem a pak jsem se stal i politikem. A možná proto, že to do jisté míry vyjadřuje i to, jak chápu úlohu politika. Zcela rozumím názvu jednoho textu Maxe Webera *Politika jako povolání*, ale jsem přesvědčen, že politika jako veřejná služba má být uskutečňována lidmi, kteří mají nějakou životní zkušenost, něčím si prošli, něco mají za sebou a své znalosti a dovednosti do toho přenášejí. Měl bych dodat ještě jednu věc: nepatřím k lidem, kteří nad sebou nějak zvlášť přemýšlejí, neustále se sebezpytují a dumají nad tím, čím jsou a čím by mohli či měli být. Takhle k životu nepřistupuji.

To mi ale přijde zvláštní. Sebereflexe a přemýšlení nad tím, kdo jsem a co bych měl dělat, snad patří k výbavě každého intelektuála, neřkuli člověka.

Ale samozřejmě. Jsem ostatně věřící člověk a opakovaná sebereflexe k mé víře patří. Myslím to jinak. Nerozpítvávám neustále své minulé pocity ani co jsem měl či mohl, snažím se myslet na to, co dělám, a uvažovat dopředu. Nakonec člověk je svou minulostí vždycky ovlivňován, ale směřuje do budoucnosti. Tak se to snažím dělat. A hlavně ničeho nelituji. Nemám ve zvyku přemýšlet nad tím, že to mělo být jinak a jak by to bylo dobré. Takže abych se vrátil k tvé otázce, neuvažuji nad tím, zda jsem více politolog, či politik a v jakém pořadí. Jsem teď shodou okolností oboje, přemýšlím spíše nad tím, co dělat, než co jsem.

Čím jsi chtěl být v dětství?

Upřímně řečeno, v tomhle jsem měl vždycky jasno. Samozřejmě jsem měl nějaké dětské představy, ale taková ta první

skutečně vážná idea toho, kým bych chtěl být, mi vydržela celý život. Vždycky jsem chtěl být vědcem, něco zkoumat, zjišťovat, objevovat. Pochopitelně jsem od dětství netoužil po tom být politologem, zvláště v zemi, kde tenkrát žádná politologie nebyla. Nejprve jsem chtěl být astrofyzikem, to mě drželo dost dlouho a kvůli tomu jsem se i hodně věnoval matematice a fyzice. Na gymnáziu mne to nějak přešlo a přeorientoval jsem se na humanitní obory. Bavila mě literatura a výtvarné umění a taky jsem od dětství hrával divadlo. V Dětském studiu Divadla Husa na provázku a v amatérském souboru, který vedl Zbyněk Srba, později úspěšný divadelní režisér a donedávna děkan divadelní fakulty tady v Brně na JAMU. Když jsem přišel na gymnázium, které bylo přírodovědné, a já jsem ještě chodil do třídy s experimentální výukou matematiky, tak mne ta intenzita matematiky a hlavně přístup učitelů postupně odradily a začal jsem se víc věnovat té druhé zálibě: literatuře a divadlu. Ale pořád jsem chtěl být vědcem. Jen jsem začínal tušit, že to v komunistickém Československu osmdesátých let nepůjde.

Chápu, že člověk vyrůstající v sedmdesátých letech minulého století chce být kosmonaut, ale proč vědec?

Poznání. Radost z poznání. Dneska to může znít jako fráze, protože my jsme to takovým udělali, ale pro mne to žádná fráze není. A ten kosmonaut v tom hrál samozřejmě taky roli. Nezapomeňme, že jsem vyrůstal v době, kdy poznání, rozšiřování vědomostí, možností lidstva prostřednictvím vědy bylo hrozně silné. Přelom šedesátých a sedmdesátých let, dobývání vesmíru, rozvoj kosmonautiky, to byly věci, které mě k poznání přitahovaly, a také proto jsem chtěl být astrofyzikem.

Ono se to potom korigovalo tím, jak jsem dospíval a uvědomoval si tu hrůzu komunistického režimu a to, že musím být a budu proti němu. Možnosti vědecké práce se pak logicky zužovaly a jednu dobu jsem počítal s tím, že budu muset dělat

něco jiného. To, že jsem se nakonec stal vědcem, je naplněním mého životního snu.

Co na to rodiče? Byla to i jejich představa o tvé budoucnosti?

Jsem z takové tradiční, prvorepublikové měšťanské rodiny. Dědeček František Fiala byl právník a za první republiky pracoval ve státní správě, nejdéle jako vrchní rada politické správy na okresních hejtmanstvích, třeba v Ostravě, Hodoníně, Olomouci, později jako vládní rada v Brně. V naší rodině bylo samozřejmé, že člověk má mít vysokou školu, má žít kulturně a zajímat se o společenské a politické věci. Takže prostředí bylo v tomto směru nepochybně stimulující, ale že by mě to přímo vedlo k vědecké práci, to asi ne.

Jak se projevoval ten prvorepublikový duch?

Musíš si představit, že jsem vyrůstal v prostředí oproti mým vrstevníkům přece jen trochu generačně posunutém, ze svých spolužáků jsem měl vždycky nejstarší rodiče. Dědeček Fiala byl ročník 1892, moje babička Františka 1902, dědeček s babičkou z matčiny strany, František a Žofie Bärtlovi, byli ročníky 1894 a 1901. Všichni věřili v demokracii, protože svůj sociální vrchol prožívali za první republiky. A to vědomí, že to bylo dobré období, v mých prarodičích i rodičích zůstávalo; otec Igor je ročník 1928 a prvorepublikovou éru taky ještě dobře pamatuje.

Pro ty rodinné souvislosti je však potřeba říct, že dědeček Fiala byl z tradiční moravské katolické rodiny z Třebíče. Moje babička Františka byla naopak Židovka, zase z tradiční východomoravské židovské rodiny, což se potom podepsalo na osudech mé rodiny za války. Všichni skončili v koncentračních táborech, včetně mého otce, který měl tehdy šestnáct let. To byl první zlom, který ukončil tu téměř idylickou dobu, a další přišel několik let po válce, když zvítězil komunismus a konflikt s režimem pokračoval. Proto se u nás uchovávala vzpomínka

na to, jak se za první republiky dobře žilo, a čím bylo hůř, tím byla tato vzpomínka silnější.

U nás se třeba skoro vůbec neposlouchaly zprávy z našeho rozhlasu a televize, vždycky jen Rakousko. Když můj otec nechtěl, abych rozuměl tomu, o čem se bavil se svou matkou, s mou babičkou, tak spolu mluvili německy. Prostě to mělo rozměry, které mohou z dnešního pohledu vypadat úsměvně, ale pro mě to byla přirozená součást dětství. Nakonec některé věci dokážou i motivovat. Já se třeba snažil dobře naučit německy, abych jim všechno rozuměl.

Tvoji prarodiče jsou zřejmě na těch fotkách na zdi ve tvé pracovně...

Ano. Tady je moje rodina za první republiky. Třeba můj dědeček František Fiala s automobilem a babička na koni. A tahle je z roku 1902: můj pradědeček Ladislav Fiala, velmi společensky angažovaný člověk, první český starosta hasičského sboru v Třebíči, aktivní byl také v různých katolických spolcích, jinak obuvník. Tady visí mistrovský list jeho otce Karla, mého prapradědečka, z roku 1850. Rodina z otcovy strany jsou po několik generací obuvníci z Třebíče. Ale také v dobrém smyslu angažovaní lidé. Pro tuto vrstvu bylo typické, že chtěli, aby jejich děti dosáhly dobrého vzdělání. Dědeček František Fiala vystudoval Karlovu univerzitu, práva, jeho sestra Anežka byla učitelka.

A tady je ta židovská část mé rodiny. Otylie Czuczková, rozená Hayek, moje prababička, matka mé babičky Františky, a tady Moses nebo Moritz Czuczka, můj pradědeček, a krásná fotka Richarda, který později zahynul v koncentračním táboře. To byl babiččin bratr. Můj pradědeček patřil k té menšině moravských Židů, kteří se po roce 1905, kdy to bylo poprvé nutné, nepřihlásili k německé, ale k české národnosti, považoval se za příslušníka „českého národa na Moravě“, jak by to tenkrát řekli. Do té doby se psal taky Tschutschka, pak se jméno poslovanštilo. Babička se vlastně narodila jako Francziska Tschutschka.